

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
Београд
411-12/2022

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 14859 датум: 9. јун 2022. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ЗАВОДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Извештај о посети
Казнено-поправном заводу у Пожаревцу - Забели
- Посебном одељењу за издржавање казне затвора
за кривична дела организованог криминала

Београд, јун 2022. године

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и са њима закључио споразуме, чије је важење анексима продужено до јуна 2022. године. Удружења са којима Заштитник грађана актуелно сарађује у обављању послова НПМ су: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Одбор за људска права Ваљево.

---

¹ "Сл. лист СЦГ – Међ. уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међ. уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен на интернет страници Заштитника грађана 4. јуна 2020. год.

1. УВОД

1.1. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Казнено-поправни завод у Пожаревцу - Забели – Посебно одељење за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала (Посебно одељење)
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	24. март 2022. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА ПОСЕТЕ	Редовна
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Најављена посета
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
САСТАВ ТИМА	<p>Вођа тима: др Наташа Тањевић, заменица заштитника грађана и руководица НПМ</p> <p>Чланови тима: Марко Анојчић, Заштитник грађана/Одељење НПМ Маја Јовић, Заштитник грађана/Одељење НПМ Ивана Босилъчић, Заштитник грађана/Сектор за заштиту људских права и права лица лишених слободe</p>

1.2. САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Начелник Посебног одељења и сва службена лица су остварила пуну сарадњу са тимом НПМ, омогућивши му да несметано обави своју дужност.

Службеници су показали кооперативност, пружили све тражене информације, тиму НПМ су омогућили приступ свим просторијама и инсталацијама, фотографисање свих делова Посебног одељења, као и преглед, увид и фотокопирање целокупне тражене документације. Омогућен је и несметан и ненадзиран разговор са лицима лишеним слободe по избору чланова тима НПМ.

Професионално поступање руководства и службеника Посебног одељења током трајања посете НПМ представља пример добре праксе у поступању, у складу са законом предвиђеном обавезом сарадње органа са НПМ.

1.3. ТОК ПОСЕТЕ

НПМ посете установама у којим се налазе лица лишена слободe обавља у складу са усвојеном методологијом, по којој посета садржи пет фаза.

Фаза I: Разговор са руководством

Посета тима НПМ започета је разговором са начелником Посебног одељења. Вођа тима указао је на мандат НПМ, опште циљеве који се желе постићи, принципе поступања и план посете. Начелник је у општим цртама представио стање у Посебном одељењу на дан посете, односно податке и чињенице од значаја за саму посету.

Фаза II: Обилазак установе

НПМ је обишао смештајне капацитете Посебног одељења: просторије за смештај осуђених, просторе за шетњу, просторије за посете, за заједничке активности, просторије за пружање здравствене заштите и друге. Током обиласка спаваоница и других просторија обављени су разговори са неколико осуђеника, без присуства службеника.

Фаза III: Утврђивање стања у појединим областима

У оквиру ове фазе посета је обухватила разговоре са запосленима из различитих служби о стању у релевантним областима као што су безбедност и инциденти, мере принуде, посебне и дисциплинске мере, права осуђеника и њихов третман, здравствена заштита и друго. Током разговора извршен је увид и фотокопирање документације релевантне за утврђивање стања и поштовања права осуђеника.

Фаза IV: Интервјуи са осуђеницима

Представници Заштитника грађана су 17. новембра 2021. године посетили Посебно одељење, када су обавили индивидуалне разговоре са 10 осуђених лица, без присуства других лица. Током ове посете, обављен је један групни разговор са 3 осуђена лица и један индивидуални разговор.

Фаза V: Завршни разговор са руководством

Посета Посебном одељењу окончана је разговором тима НПМ са начелником. Тим је указао на основне утиске о посети, пре свега о поштовању права осуђеника, уоченој атмосфери, односу запослених према тиму НПМ, о примедбама које су истакли осуђеници, као и другим најважнијим чињеницама које су утврђене.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

2.1. МАТЕРИЈАЛНИ И ДРУГИ ЖИВОТНИ УСЛОВИ

Објекат у коме се налази Посебно одељење је објекат специјалне намене, који се налази у оквиру Казнено-поправног завода у Пожаревцу – Забели и испуњава све стандарде у погледу услова за боравак лица лишених слободе.

2.1.1. СМЕШТАЈ

Објекат се састоји од 60 спаваоница за по једно лице, а на дан посете у Посебном одељењу налазило се 13 осуђених лица.

Све спаваонице су идентичне: свака је површине 7 m², искључујући потпуно преграђени санитарни чвор који се састоји од тоалета, умиваоника и туша. Спаваонице су опремљене металним креветом, столом причвршћеним за под, столицом, ормарићем за одлагање личних ствари и телевизором и имају добар приступ природном светлу и вентилацији, а вештачко осветљење је задовољавајуће. Спаваонице су окречене и не назире се влага. Даље, спаваонице су под видео надзором, осим санитарног анекса.

Иако у оквиру објекта не постоји посебно опредељена спаваоница за особе са инвалидитетом, нити има особа са инвалидитетом међу осуђеним лицима која су се на дан посете налазила у Посебном одељењу, у оквиру објекта постоје рампе за пролазак инвалидских колича или кретање особа са инвалидитетом, просторије немају прагове а у оквиру објекта налази се и лифт.

спаваница

У Посебном одељењу постоји чајна кухиња која делује веома пространо и светло, као и просторија за дневни боравак у оквиру које се осим пластичног стола са столицама, налазе и сто за стони тенис и телевизор. У просторији за дневни боравак је постављена и телефонска говорница.

чајна кухиња и просторија за дневни боравак

2.1.2. ПРОСТОРИ ЗА ШЕТЊУ И РЕКРЕАЦИЈУ

Лица смештена у Посебном одељењу за боравак на свежем ваздуху користе два шеталишта која су пространа и обезбеђена жицом. У оквиру шеталишта постоје клупе за седење, настрешнице и чесме за воду. Шеталишта не располажу зеленилом и разматрају се могућности да се наведено обезбеди у мери у којој је то могуће.

У оквиру објекта налази се и просторија за упражњавање спортских активности (теретана) која је опремљена довољним бројем справа за вежбање.

шеталиште и теретана

1.

УТВРЂЕНО

У просторима за боравак на свежем ваздуху осуђених Посебног одељења нема зеленила.

РАЗЛОЗИ

ЦПТ поздравља развој „парка“ на отвореном који се налази поред паркинга затвора, који је подручје са траве и биљака и опремљен је клупама и заштитом од кише и сунца. Управа је намеравала да додатно развије ову област за пацијенте. Друго двориште за вежбе на отвореном, смештено између две притворске зграде, састоји се од три простора одвојена мрежастим оградама. Један од њих има фудбалски гол, а други неколико клупа и неке справе за фитнес, а само је један од њих имао заклон од кише и сунца. Зидови који се љуште, недостатак украса и одсуство било каквог биља учинили су га изузетно строгим. Заиста, пацијенти су га назвали „бункер“, што је показатељ да је то окружење обесхрабрило многе да излазе напоље. Овај мрачни утисак додатно је погоршао грађевински шут накупљен на улазу у двориште. ЦПТ препоручује да се спољно двориште учини угоднијим, између осталог, осликавањем зидова, садњом вегетације ако је могуће и инсталирањем опреме коју ће пацијенти користити, као и осигуравањем да свако подручје дворишта има своје склониште од кише и сунца.⁴

...

Пет бетонских дворишта за вежбање различитих величина повезаних са галеријом било је опремљено тоалетима и било је окружено бетонским зидом високим пет метара и, у затвору Севиља II, још увек покривено металном решетком. Даље, нису сва дворишта била опремљена средствима за одмор и мало њих је имало визуелне подстицаје у погледу боја, украса и вегетације. Такође, потпуно је одсуство било каквог хоризонталног погледа даље од 10 метара дужине дворишта.

ЦПТ препоручује да сва бетонска вежбалишта у затвореном режиму и одељењима специјалног режима буду опремљена средствима за одмор и одређеним визуелним стимулансима. Даље, треба уклонити металне решетке које покривају двориште.⁵

ПРЕПОРУКА

Посебно одељење ће просторе за боравак на свежем ваздуху осуђених опремити зеленилом и другим облицима визуалног стимуланса који ће хуманизовати ове просторе.

2.2. ИСХРАНА

Објекат располаже посебном кухињом. Храна се спрема према јеловнику који саставља кувар, а прегледа и одобрава лекар. Постоје углавном 3 до 4 јеловника и то: редовни, дијетални (за дијабетичаре) и верски (прилагођен особама муслиманске вероисповести, по потреби посни).

2.2.1. КАНТИНА

Кантина је организована као посебна продавница. У кантини постоји разноврсан асортиман прехранбених производа, као и средстава за одржавање хигијене. Преко

⁴ Србија: Посета ЦПТ 2021, ЦПТ/Инф (2022) 03, Специјална затворска болница у Београду, пар. 113.

⁵ Шпанија: Посета ЦПТ 2020, ЦПТ/Инф (2021) 27, пар. 71.

кантине се може наручити штампа. Цене у кантини одговарају ценама у малопродаји у локалној средини. Осуђеници могу набављати и ствари које се не налазе на кантини, на начин да напишу списак потребних ствари који потом достављају Служби за обезбеђење.

Осуђени са којима су обављени разговори су навели да је кантина добро снабдевена, као и да без проблема могу да набаве све што им је потребно.

2.3. ПРАВНА ЗАШТИТА, БЕЗБЕДНОСТ И КОНТРОЛА

2.3.1. ПРАВНА ЗАШТИТА

2.3.1.1. Информисање о правима и доступност прописа

По пријему у Посебно одељење осуђеници се усмено упознају са прописима којима је регулисано извршење казне затвора, њиховим правима, обавезама и одговорностима, а што су потврдила и лица са којима је НПМ обавио разговоре.

Примерци Закона о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала и Правилника о кућном реду Посебног одељења се налазе у дежурној служби Посебног одељења и доступни су осуђеницима на захтев. Поред тога, библиотека КПЗ Пожаревац – Забела располаже са бројним релевантним домаћим и међународним прописима, укључујући Закон о извршењу кривичних санкција, Кривични законик, Законик о кривичном поступку, Европска затворска правила и друге. Осуђеници из Посебног одељења их могу користити као и осуђеници који се налазе у општем режиму извршења казне у овом Заводу.

НПМ сматра да би се информисање осуђеника могло унапредити уколико би Завод израдио свеобухватни писмени информатор који би био уручен сваком осуђенику по пријему у Посебно одељење, у ком би били наведени контакт и друге основне информације о Заводу, информације о третманском раду, раду амбуланте, о расположивим активностима током слободног времена (библиотека, тв сала и друга), начину остваривања права на посете, телефонске разговоре, пријем пакета и режиму рада кантине, начину подношења притужби, као и сва друга питања која су неопходна како би могли да се прилагоде боравку у Посебном одељењу. Основне информације о свему овоме би требале бити истакнуте на видна места унутар просторија које највећи број осуђеника редовно користи – у ходницима, просторијама за дневни боравак или друге заједничке активности и сличним, што сада није случај.

2.

ПРЕПОРУКА

КПЗ Пожаревац – Забела ће приликом пријема у Посебно одељење осуђеним лицима уручивати и омогућити да задрже код себе писани информатор, састављен на језику и на начин који могу да разумеју, у којем ће бити наведене све битне информације о боравку у Посебном одељењу, укључујући и њихова права и обавезе и начин на који могу заштити своја права и остварити право на правну помоћ.

КПЗ Пожаревац – Забела ће најважније информације истаћи на видна места унутар заједничких просторија Посебног одељења.

РАЗЛОЗИ

Приликом пријема, сваки затвореник **одмах добија писане информације о:**

- а) закону о казним заводима и важећим заводским прописима;
  - б) правима која има, укључујући и дозвољене методе тражења информација, доступност правне помоћи, што обухвата и програме правне помоћи, те поступке за подношење захтева или притужби;
  - ц) обавезама које има, укључујући и важеће дисциплинске мере, и
  - д) свим другим питањима која су неопходна да би се затвореник прилагодио животу у заводу.
- Информације из правила 54 доступне су на најчешће коришћеним језицима, у складу са потребама заводске популације. Уколико затвореник не разуме ниједан од тих језика, треба да се обезбеди помоћ тумача.

Уколико је затвореник неписмен, информације му се саопштавају усменим путем. Затвореницима са чулним сметњама треба пружити информације на начин који је у складу са њиховим потребама.

Управа казног завода **поставља сажету верзију ових информација на видљивом месту у заједничким просторијама завода.**⁶

Приликом пријема у затвор и кад год је то потребно током служења казне, затвореници се обавештавају у писаној форми и усмено, на језику који разумеју, о кућном реду у затвору и својим правима и обавезама у затвору.

Затвореницима је дозвољено да обавештења која добију у писаној форми држе код себе.⁷

Такође је пожељно да затвореницима по доласку буде дата брошура или књижица која садржи информације о постојању и деловању служби здравствене неге, која служи и као подсетник за основне мере хигијене.⁸

2.3.1.2. Пружање правне помоћи

Правну помоћ осуђеницима пружа Служба за опште послове, на писмени захтев. Ови захтеви се подnose као и други интерни поднесци, а правна помоћ се пружа кроз одговор на поднесак.

Уочено је да су одговори детаљни и да су се у појединим случајевима уз одговоре достављали изводи из релевантних прописа и обрасци појединих поднесака које осуђени могу касније употребити (на пример, достављен је образац тужбе Управном суду), што НПМ похваљује.

О пруженој правној помоћи се не води посебна евиденција, већ су евидентирани у јединственој евиденцији аката – деловоднику матичне евиденције. Правна помоћ у коју је тим НПМ остварио увид, из ове и претходних година, односила се на условни отпуст са издржавања казне затвора и могућности оспоравања управног решења.

⁶ Стандардна минимална правила Уједињених нација за поступање према затвореницима, Анекс уз Резолуцију 70/175 Генералне скупштине УН, усвојену 17. децембра 2015. године, А/RES/70/175 (Манделина правила), прав. 54. и 55.

⁷ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са Европским затворским правилима, бр. РЕЦ (2006) 2 – рев. (Европска затворска правила), прав. 30.1. и 30.2.

⁸ Стандарди ЦПТ: Услуге здравствене заштите у затворима, ЦПТ/Инф (93) 12, пар. 33.

2.3.1.3. Посете бранилаца, конзулата и организација за заштиту људских права

Уколико осуђеног посећује бранилац који га заступа у кривичном поступку, за ту посету се користи просторија која није преграђена сигурносним стаклом. У овој просторији се налазе мањи сто, две мање столице и једна већа клупа. Уколико адвокат не заступа осуђеног у кривичном поступку, за посете се користи просторија која је преграђена сигурносним стаклом. Просторија је опремљена мањим столицама са обе стране стакла и телефоном за комуникацију.

Посета браниоца или пуномоћника уноси се у одговарајућу евиденцију посета. Ток посете браниоца се аудио-визуелно не надзире и не снима.

просторије за посете адвоката: уколико је бранилац у кривичном поступку (лево) и уколико није бранилац у кривичном поступку (десно)

Међународни комитет Црвеног крста је неколико пута био у посети Посебном одељењу и своје извештаје и запажања достављао Управи за извршење кривичних санкција. Последњи пут, ова организација је посетила Посебно одељење 2019. године. Такође, Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ) је посетио Посебно одељење 2011. и 2021. године, у склопу редовних периодичних посета Републици Србији. Извештаји ЦПТ и одговори државе су објављени на интернет страници ЦПТ.⁹ НПМ је посетио Посебно одељење 2015. године, а Заштитник грађана 2021. године.

Такође, ни посете Заштитника грађана и представника међународних организација које се баве заштитом људских права, у складу са међународним уговором, се аудио-визуелно не надзире и не снимају.

⁹ <https://www.coe.int/en/web/cpt/serbia>.

2.3.1.4. Поднесци, притужбе и жалбе

Поднесци се предају службеницима обезбеђења. Уочено је да се у дежурној служби налазе формулари интерних поднесака којима се осуђени обраћају заводским службама. Уколико се ради о поднеску који се упућује ван Завода, осуђени о предаји таквог поднеска добија посебну потврду. Уколико се ради о интерним поднесцима, такви поднесци се предају у три примерка и након завођења један примерак се уручује осуђеном, као доказ о предаји. Један примерак се доставља у рад надлежној заводској служби, а један одлаже у лични лист. Одговори се израђују у два примерка, један се уручује осуђеном, а други је за лични лист. На том примерку осуђени потписом потврђује датум пријема одговора.

У Служби за опште послове сви поднесци осуђеника су евидентирани у јединственој евиденцији поднесака – деловоднику матичне евиденције. Од почетка 2020. године до дана посете поднето је 60 интерних поднесака заводским службама.

Служба за обезбеђење води евиденцију под називом "Евиденција молби осуђених лица у Посебном одељењу". У њу се уписују име осуђеног, предмет молбе и датум предаје, датум одобрења и датум реализације. За више молби за које је уочено да за њих нису уписане информације о одобравању и реализацији добијено је објашњење да се за њих чека претходна сагласност председника Вишег суда (на пример, за телефонске разговоре или посете других лица).

Поднесци и писмени одговори у које је тим НПМ остварио увид су се односили на трајање, односно истек казне затвора и располагање имовином. На ове поднеске је одговорано у прописаном року од пет дана.

Могућност располагања средствима са заводског депозита осуђених лица која се налазе на листи означених лица у складу са Законом о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење¹⁰ и којима је располагање имовином ограничено одлуком министра финансија је извесно време представљало спорно питање и отежавало боравак осуђених лица у Посебном одељењу. Ово питање је решено тако што су надлежни судови на предлог осуђеног лица донели одлуке у појединачним случајевима о изузимању дела имовине од ограничења располагања ради основних животних трошкова, односно о изузимању од ограничења располагања новчаног износа који се налази на депозиту завода.

Служба за обезбеђење води и посебну евиденцију поднесака који су упућени ван Завода – "Књига поднесака које осуђени упућује другим органима". У њу се уписују име осуђеног, ком органу је упућен поднесак, врста поднеска (поднесак, жалба...), датум пријема, потпис службеника који је примио поднесак, датум пријема у заводску писарницу, потпис осуђеног којим потврђује да је примио потврду о предаји поднеска и напомене (нпр. поднесак је предат у затвореној коверти).

Осуђени са којима су обављени разговори су навели да могу несметано да подносе писмене поднеске, које упућују унутар или ван Завода.

О притужбама се не води посебна евиденција већ су притужбе евидентирани у јединственом деловоднику Службе за опште послове.

¹⁰ "Сл. гласник РС", бр. 29/15, 113/17 и 41/18.

Од почетка 2020. године до дана посете поднето је 5 притужби од два осуђена лица и ниједна се није односила на тортуру. Одлуке о притужбама су детаљно образложене и притужиоци су поучени о праву на жалбу директору Управе. У истом периоду, поднете су две жалбе директору. У једном жалбеном поступку решење је поништено и предмет враћен првостепеном органу на поновни поступак и одлучивање. Након поновног поступка и поступања у складу са налозима другостепеног органа, притужба је поново одбијена као неоснована, а осуђени се није жалио на одлуку из поновљеног поступка.

Судска заштита против управних аката донетих у поступку по притужби није уређена на исти начин као што је то у општем режиму извршења казне затвора. Наиме, Законом о извршењу кривичних санкција из 2014. године¹¹ уведен је судија за извршење кривичних санкција, који у поступку по захтеву за судску заштиту одлучује да ли је незаконито ограничено или повређено неко право осуђеног, након што је спроведен притужбени поступак.¹² Увођењем судије за извршење кривичних санкција у наш правосудни систем, тежило се унапређењу заштите права осуђених лица, с обзиром да је реч о специјализованим судијама при вишим судовима. Са друге стране, судска заштита у Закону о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала и даље се остварује у управном спору, подношењем тужбе против одлуке директора Управе којом је одлучено о праву осуђеног, а која је донета по жалби на одлуку управника завода.¹³

НПМ сматра да би право на судску заштиту прописану Законом о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала требало уподобити праву на судску заштиту прописану Законом о извршењу кривичних санкција, имајући у виду да је након више година примене оцењено да је њом успостављена делотворнија судска заштита и надзор над поштовањем права лица лишених слободе.¹⁴ Подједнако добро решење је и да се судска заштита у посебном режиму извршења казне затвора остварује у поступку по захтеву за судску заштиту који се подноси председнику Вишег суда у Београду, односно овлашћеном судији,¹⁵ узимајући у обзир улогу коју председник суда има у поступку извршења казне затвора за кривична дела организованог криминала и надзору над извршењем казне затвора у Посебном одељењу.

У Посебном одељењу не постоји пракса обављања поверљивих разговора са управником Завода нити такве захтеве осуђена лица подносе, већ се лица за сва питања најчешће обраћају начелнику Посебног одељења који и руководи Посебним одељењем. Према наводима осуђених лица, упознати су са тим да могу поднети захтев за обављање поверљивих разговора са управником, али наведену могућност најчешће не користе, из разлога што је начелник често присутан у Посебном одељењу, те им је доступан за сва евентуална питања или потребе.

---

¹¹ "Сл. гласник РС", бр. 55/14.

¹² Закон о извршењу кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 55/14 и 35/19), чл. 37. ст. 2. и 3.

¹³ Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала ("Сл. гласник РС", бр. 72/09 и 101/10), чл. 50. и 51. ст. 1.

¹⁴ *Ex post* анализа ефеката примене Стратегије развоја система извршења кривичних санкција до 2020. године, Министарство правде – Управа за извршење кривичних санкција, Београд 2020. год, стр. 5.

¹⁵ Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, чл. 9. ст. 1. и 2.

2.3.2. БЕЗБЕДНОСТ

Уочено је да службеници обезбеђења који су упућени на рад у Посебно одељење изузетно уредно воде документацију која се односи на поступање према осуђеним лицима, што НПМ похваљује.

2.3.2.1. Повреде безбедности (ванредни догађаји)

Евиденције ванредних догађаја води Служба за обезбеђење, у одвојеним свескама, према врстама догађаја. Једини ванредни догађаји у Посебном одељењу су одбијање хране више осуђеника 2021. године. У ову евиденцију се, између осталог, уноси име и презиме осуђеника, разлог одбијања хране или воде и трајање.

Према евиденцији, 9 осуђеника је почетком новембра 2021. године одбијало храну, у 8 случајева због незадовољства третманом у Заводу, а у 1 због незадовољства радом институција којима се осуђени обраћао. Ови штрајкови су трајали од 2 до 8 дана и за то време осуђеници су имали редовне, свакодневне лекарске прегледе, уз евидентирање свих неопходних параметара. Такође, о разлозима за одбијање хране осуђеници који су то желели су дали писмене изјаве, а о овим догађајима су истог дана обавештени Оперативни центар Управе и председник Вишег суда у Београду.

Према наводима већине осуђеника током разговора са представницима Заштитника грађана који су обављени непосредно након обуставе штрајка глађу, њихове примедбе су се односиле пре свега на рад суда у погледу преиспитивања одлуке о њиховом смештају у Посебно одељење, односно на чињеницу да казну затвора и даље издржавају у посебном режиму, а што Заштитник грађана није овлашћен да контролише.

У вези са наведеним, ЦПТ је у Извештају о посети Републици Србији констатовао да, иако су одлуке о издржавању казне затвора у Посебном одељењу преиспитиване у законским роковима и судске одлуке биле добро образложене и засноване на процени различитих органа, правосудни органи нису лично саслушавали затворенике приликом одлучивања о продужењу издржавања казне у Посебном одељењу, а оправдање за продужење било је стереотипне природе засновано на упорно опасном профилу лица и његовој контроли и утицају на садашње или бивше чланове његове организоване криминалне групе. Образложење релевантних одлука садржало је двоструко негативне формулације, са одређеним аутоматизмом и сувишношћу, попут: „... не изгледа да затвореник није у стању да утиче на чланове своје злочиначке организације и окружења“.

ЦПТ је препоручио "да се обнављање смештаја у посебан режим заснива на појединачној процени ризика која пружа објективне разлоге за наставак мере, а не пуко одсуство информација које показују да дотична особа више није повезана са одређеном организацијом. Даље, сваки пут када затвореник подлеже обнављању или првом наметању смештаја у посебан режим, требало би да му се пружи могућност да га лично саслуша надлежно министарско тело (могуће путем система видео-конференција)."¹⁶

¹⁶ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 78.

Надлежни органи се нису изјаснили на ове конкретне налазе и препоруку ЦПТ.¹⁷

Примедбе Заштитнику грађана осуђеника који су у том периоду одбијали храну су се односиле и на незадовољство третманским радом, могућностима за радно ангажовање, образовање, брачне посете и слично. Заштитник грађана се још тада уверио да сва осуђена лица која издржавају казну затвора у Посебном одељењу остварују своја права у складу са важећим прописима, као и да поједини од њих, који се посебно добро владају, уживају и проширена права, као што су права на проширен број телефонских разговора и посета.

2.3.2.2. Мере безбедности

2.3.2.2.1. Претреси (прегледи) лица, просторија и пакета

Претреси спаваоница и осуђеника се обављају на основу Плана претреса, којим је утврђена динамика обављања претреса свих спаваоница. Увидом у план претреса, утврђено је да су претреси равномерно распоређени, односно да се ниједна спаваоница не претреса прекомерно. На основу овог плана, начелник Посебног одељења доноси налог за вршење конкретног претреса, у ком се одређује предмет претреса (спаваоница, осуђеник, ствари које поседује и сл.), службеници обезбеђења који ће обавити претрес, са конкретним задацима за сваког од њих и описује поступање у случају проналаска недозвољених ствари. Уочено је да је налогом одређено да се контрола предмета и ствари обавља помоћу скенер уређаја, као и да овој контроли обавезно присуствује и осуђени чије су ствари. По обављеном претресу, вођа смене доставља извештај начелнику, у којем наводи шта је претресено и да ли су пронађене недозвољене ствари.

Детаљни претреси осуђеника се обављају у њиховим спаваоницама. Осим приликом претреса спаваоница, детаљан претрес се обавља након отворених посета и приликом извођења и враћања у Посебно одељење ради спровода (до здравствене установе, суда и сл.). О овоме се не сачињавају посебни извештаји нити су предвиђени важећим прописима.

О обављеним претресима води се Књига евиденције претреса, која садржи датум претреса, име осуђеника, разлог претреса, ко је обавио претрес и податак о проналажењу недозвољених предмета.

Претрес пакета се обавља помоћу скенера ствари и ручно, увек у присуству осуђеног лица примаоца пакета, у случају да се пакет шаље поштом, и у присуству доносиоца пакета, у случају да се пакет предаје приликом посете. Служба за обезбеђење води евиденцију поделе пакета, у коју се уписује да ли је пакет примљен поштом или приликом посете, име осуђеног лица - примаоца пакета, однос пошиљаоца са осуђеним (мајка, отац, сестра итд.) и потписе примаоца и службеника који му је уручио пакет. С обзиром да осуђеници не желе да све ствари из пакета стоје код њих, већ се део налази и на депозиту, у посебном записнику се води евиденција уручених ствари.

¹⁷ Одговори и коментари надлежних власти Републике Србије на Извештај Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака поводом пете периодичне посете Републици Србији спроведене у периоду од 9. до 19. марта 2021. године, ЦПТ/Инф (2022) 04.

2.3.2.2.2. Видео надзор и аларм за позивање страже

Посебно одељење је изузетно добро покривено видео надзором. Камере се налазе у свим ходницима и заједничким просторијама, просторима за боравак на свежем ваздуху и свим спаваоницама, искључујући мокре чворове. Снимци видео надзора се чувају у трајању од најмање 4 недеље.

Аларми – тастери за позивање страже постоје у свим спаваоницама Посебног одељења.

2.3.2.2.3. Служба за обезбеђење

Послове одржавања реда и безбедности у Посебном одељењу обављају запослени у заводима за извршење кривичних санкција из служби за обезбеђење, који су посебно обучени, испуњавају посебне услове и упућени су на рад у Посебно одељење. Посебна обука се обавља у Центру за обуку и стручно оспособљавање, а посебни услови су: да запослени није осуђиван, односно прекршајно кажњаван на безусловну казну затвора за кривично дело, односно прекршај и да се против њега не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности; да има најмање три године радног искуства на раду у служби за обезбеђење, односно на истим или сличним пословима у Министарству унутрашњих послова или Војсци Србије; да не постоје безбедносне сметње за упућивање запосленог на рад у Посебно одељење; да је у години која претходи години упућивања у Посебно одељење, оцењиван оценом "добар", "врло добар" или "одличан", односно оценом "добар", "истиче се" или "нарочито се истиче"; да је психофизички способан за рад у Посебном одељењу.

Службенике обезбеђења на рад у Посебно одељење упућује директор Управе, након спроведеног интерног конкурса. Интерни конкурс спроводи посебна, за ову намену формирана комисија, која листу кандидата који испуњавају услове доставља управнику КПЗ Пожаревац – Забела, који онда директору Управе предлаже кандидате за упућивање на рад у Посебно одељење. Упућивање може да траје најдуже шест месеци у току једне календарске године.¹⁸

Посебно одељење је, у односу на број осуђеника који се овде налази на издржавању казне затвора, добро попуњено припадницима Службе за обезбеђење.

2.3.2.3. Мере принуде

У досадашњем раду Посебног одељења није долазило до ремећења реда и безбедности које би захтевало примену мера принуде.

Једина потреба за применом мера принуде су спроводи осуђених лица, када је везивање обавезно. Према службеним наводима, осуђеници који се спроводе се везују лисицама са рукама напред или назад, у зависности од индивидуалне процене, а ноге се не везују. За сваки спровод начелник Посебног одељења издаје налог, у коме се између осталог одређују вођа спровода и спроводници, подаци о дозвољеним средствима принуде и подаци о склоностима осуђеног. О обављеном спроводу вођа спровода подноси

¹⁸ Правилник о посебним условима које треба да испуњавају запослени у заводима за извршење кривичних санкција који се упућују на рад у Посебно одељење за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала и начину њиховог избора пре упућивања ("Сл. гласник РС", бр. 13/10 и 111/13).

извештај начелнику. О спровођима се води посебна евиденција, у коју се уписују име спровођника, датум и место спровођа (суд, здравствена установа и сл.) и име осуђеног.

Прегледом упутстава – процедура Службе за обезбеђење, уочено је да она садрже одредбе о обавезном везивању осуђених лица приликом извођења из спаваонице. На пример, осуђени се везује за ноге током разговора са браниоцем, иако се према речима службеника обезбеђења и самих осуђених ово не примењује, односно обавезно везивање је избачено из праксе.

НПМ указује да су поједине, застареле одредбе, које се више не примењују и даље остале у писменим процедурама рада Службе за обезбеђење које су на снази те да је потребно ревидирати их.

2.3.2.4. Посебне мере

У Посебном одељењу до сада нису примењиване посебне мере за одржавање реда и безбедности.

2.3.2.5. Дисциплинске мере

У Посебном одељењу до сада нису вођени дисциплински поступци против осуђених лица.

2.3.3. КОНТРОЛА

Председник Вишег суда у Београду, односно овлашћени судија обилази Посебно одељење. Уочено је и да је директор Управе за извршење кривичних санкција посетио Посебно одељење у децембру 2021. године, којом приликом је разговарао са више осуђених лица. Заштитник грађана је посетио Посебно одељење у новембру 2021. године и том приликом разговарао са осуђеним лицима која су у периоду који је претходио посети одбијала храну.

Као што је раније наведено, представници Међународног комитета Црвеног крста и ЦПТ су такође посетили Посебно одељење.¹⁹

О свим обиласцима се води евиденција у којој се уписују подаци од значаја, на пример, када је обављена посета, са којим лицима је обављен разговор, најзначајнија запажања и сл.

¹⁹ Видети поглавље 2.3.1.3. Посете бранилаца, конзулата и организација за заштиту људских права.

2.4. ТРЕТМАН И ПОЛОЖАЈ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ

2.4.1 ТРЕТМАН

2.4.1.1. Организација рада и едукација запослених

Извршење казне затвора лица осуђених за кривична дела организованог криминала уређено је посебним законом,²⁰ а ако одредбама тог закона није друкчије прописано, сходно се примењују одредбе Закона о извршењу кривичних санкција.

Посебним законом предвиђен је посебан режим извршења казне затвора, који одступа од општег режима, с обзиром да се додатно ограничавају поједина права осуђених. Третмански рад није ближе уређен посебним подзаконским актом о третману, а начин живота и рада осуђених у Посебном одељењу, односно поступак пријема и положај осуђеног ближе је уређен правилником о кућном реду.²¹

Послове третмана, према посебном закону, обављају запослени у седишту Управе за извршење кривичних санкција и заводима који су упућени на рад у Посебно одељење. Будући да је Посебно одељење организовано као посебна унутрашња организациона јединица изван састава служби у КПЗ Пожаревац - Забели, третмански рад се одвија кроз обављање послова одговарајућег радног места.

У време посете НПМ, послове третмана у Посебном одељењу обављала је једна службеница третмана која је специјални педагог и истовремено ради у општем режиму издржавања казне, са већом групом осуђених лица из затвореног одељења тог завода.

Иако је службеница третмана стручно оспособљена и обучена за рад са осуђеним лицима, није похађала посебну додатну обуку са тежиштем на раду са осуђенима на дуге затворске казне нити у вези са третманом осуђених организатора и чланова криминалне групе, те се у третманском раду ослања на стечено знање и образовање, као и на искуство из рада са осуђеним лицима из затвореног одељења завода.

НПМ је става да би службеници третмана требало да се укључе у обуке сходно потребама рада са осуђеним лицима у Посебном одељењу, укључујући и обуке о примени специјализованих програма третмана.

3.

УТВРЂЕНО

Запослени на пословима третмана пре упућивања на рад у Посебно одељење не похађају додатну обуку нити су укључени у посебне облике континуираног образовања и професионалног усавршавања током рада, у вези са посебним аспектима послова које обављају.

РАЗЛОЗИ

Управа казног завода обезбеђује стално интерно стручно усавршавање ради одржавања и унапређења знања и стручне способности свог особља, по његовом ступању на дужност, а и у току његове каријере.

²⁰ Закон о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала.

²¹ Правилник о кућном реду Посебног одељења за издржавања казне затвора за кривична дела организованог криминала ("Сл. гласник РС", бр. 18/10, 43/13, 76/17 и 8/20).

Особље завода које је задужено за рад с одређеним категоријама затвореника или коме су додељене посебне, специјализоване функције пролази обуку са тежиштем на одговарајућој области.²²

Управа затвора је у обавези да особљу омогући да током службе у затвору унапређују своја знања и стручне способности тако што ће похаћати курсеве за стручно усавршавање запослених који ће периодично бити организовани у самом затвору.

Особље које ради са посебним групама затвореника као што су страни држављани, жене, малолетници, душевно оболели затвореници, итд., пролази посебне обуке које ће их оспособити за обављање њиховог специфичног посла.²³

Целокупна обука кандидата треба да строго узима у обзир задатке преузете од стране службе/служби за спровођење санкција и мера у обиму у коме се они тичу њених циљева, садржаја и метода. Потребно је да служба/службе задужене за спровођење санкција и мера обезбеде да особље добије одговарајућу обуку, укључујући и знања о релевантним међународним инструментима.

Уколико одговарајућа професионална обука није организована пре регрутовања, служба/службе задужене за спровођење санкција и мера треба да организују такву обуку или да обезбеде њено извођење.

Перманентним образовањем треба запосленима омогућити стално усавршавање и тиме унапређење професионализма. Ова обука би по правилу требало да омогући стицање национално признатих квалификација у одређеном предмету или предметима. Овакву обуку би по правилу требало организовати у сарадњи са заинтересованим лицима. Перманентна обука требало би да буде обавезна када нова кретања поставе пред службу нове и битне захтеве и требало би је покренути пре него што до таквих промена дође. Она такође треба да буде обавезна када поједини аспекти дужности то захтевају. Таквом обуком треба колико год је могуће пренети и међународна искуства када се то чини пожељним као метод за даље лично усавршавање или када је то потребно због неких конкретних захтева службе.

Садржај перманентног образовања треба да буде у што већој мери усмерен тако да узме у обзир потребе запослених везане за њихов посао. У сарадњи са запосленима треба сачинити процедуре за исказивање тих потреба.

Ако се сматра да су посебни облици перманентног образовања од нарочитог значаја за унапређење, служба/службе задужене за спровођење санкција и мера треба да настоје да такву обуку омогуће заинтересованим појединцима.

Приликом организовања обуке, треба користити стручњаке ван службе/служби за спровођење санкција и мера. Такву обуку треба спроводити у сарадњи са специјализованим институцијама ван дотичне службе/служби.

Радно време запослених треба организовати тако да се омогући похаћање сесија перманентног образовања у редовно радно време. Овим се не искључује потреба за додатним учењем у слободно време.

Да би се обезбедио висок ниво службе, перманентно образовање треба да обухвати програме организоване заједнички за различите категорије особља, без обзира на њихово звање или функцију, како би се унапредила сарадња између тих категорија запослених унутар службе/служби задужених за спровођење санкција и мера. Стога циљ програма треба да буде упознавање запослених са пословима који се обављају у мултидисциплинарним тимовима.

Запосленима који обављају посебне функције, без обзира да ли раде с пуним или скраћеним радним временом, треба пружити могућност да приликом доласка у службу/службе за спровођење санкција и мера похаћају обуку чија је сврха да им се олакша прилагођавање на нову средину у циљу вршења њихове посебне функције. Када се укаже потреба, овим категоријама

²² Манделина правила, прав. 75.3. и 76.2.

²³ Европска затворска правила, прав. 81.2. и 81.3.

запослених треба понудити сваки облик додатне обуке неопходне за правилно вршење њихових задатака.²⁴

Требало би да постоји одговарајућа обука у процени и поступању са опасним преступницима за надлежне органе, агенције, професионалце, удружења и затворско особље, како би се осигурало да је пракса у складу са највишим националним и међународним етичким и професионалним стандардима. Посебне компетенције су потребне када се поступа према преступницима који пате од менталних поремећаја.²⁵

Стручно оспособљавање и усавршавање запослених у Управи обављају се у Центру за обуку и стручно оспособљавање Управе за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: Центар за обуку). Центар за обуку, по потреби, организује и спроводи стручно оспособљавање, обуку и усавршавање запослених и у другим државним органима.²⁶

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција ће обезбедити одговарајућу обуку и/или стручно усавршавање за запослене ангазоване на пословима третмана у Посебном одељењу.

2.4.1.2. Пријем и утврђивање програма поступања

Сходно закону, на издржавање казне затвора у Посебно одељење упућује се пунолетно лице мушког пола правноснажно осуђено за кривично дело организованог криминала или друго кривично дело наведено у том закону, уколико се утврди да постоје околности које указују на опасност да ће посредно наставити да усмерава криминалну делатност организоване криминалне групе, да ће успоставити сарадњу или организовати сукобе са другом организованом криминалном групом, да ће угрозити сигурност судије, јавног тужиоца или другог учесника у кривичном поступку, као и наводити друго лице на извршење кривичних дела.

Осуђени се на издржавање казне у Посебно одељење упућује решењем председника Вишег суда у Београду, односно овлашћеног судије, и прима по налогу суда, уз сачињавање записника о пријему лица у завод. Закон прописује да се осуђени, по правилу, смешта одвојено од других осуђених. Отуда су и спаваонице у Посебном одељењу једнокреветне. С обзиром на тренутан број осуђених који су упућени на издржавање казне у Посебно одељење и динамику пријема, као и чињеницу да се осуђени по пријему смешта у једнокреветну спаваоницу, није формирано посебно пријемно одељење.

Према службеним наводима, по пријему осуђеног, образује се лични лист у који се уносе лични подаци осуђеног, матични број и подаци који су прикупљени током кривичног поступка и поступка упућивања осуђеног на издржавање казне затвора у Посебно одељење, а потом службеник третмана, у циљу упознавања личности, обавља са осуђеним први разговор на којем и попуњава упитник за процену ризика.

²⁴ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе о особљу задуженом за спровођење санкција и мера, бр. Р (97) 12, пар. 14, 15, 20 - 25. и 33.

²⁵ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе која се односи на опасне преступнике, ЦДМ/Рец (2014) 3, пар. 12.

²⁶ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 17. ст. 1. и 2.

Упознавање личности осуђеног обухвата психолошки, криминолошки и безбедносни аспект. Користи се упитник за процену ризика осуђених на казну затвора преко три године, који је саставни део Правилника о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица.²⁷ Према службеним наводима, упитник није посебно намењен за осуђене за дела организованог криминала и не осликава у довољној мери степен ризика, те код појединих осуђених који казну затвора издржавају у Посебном одељењу долази до изражаја управо та неприлагођеност упитника за процену ризика, јер према параметрима из тог упитника имају средњи степен ризика, а не постоји могућност да се осуђени разврста у одговарајуће одељење и групе.²⁸

Сва лица осуђена за кривична дела организованог криминала и упућена у Посебно одељење, разврставају се у В2 третманску групу. За сваког осуђеног утврђује се програм поступања. Програм поступања доноси управник Завода, а одлука се налази у кумулативном досијеу осуђеног. Програм поступања доноси се на основу свих доступних података, како оних прикупљених након ступања на издржавање казне у Посебном одељењу, тако и оних прикупљених током кривичног поступка и поступка упућивања на издржавање казне.

Увидом у поједине одлуке о програму поступања уочено је да програми поступања нису у довољној мери индивидуализовани (понављају се исти циљеви, активности и посебни поступци), односно да нису довољно усаглашени са ризицима и потребама сваког конкретног осуђеног. Такође, постављени индивидуални циљеви нису увек у вези са областима функционисања осуђеног које су процењене високим и средњим степеном ризика нити у непосредној вези са отклањањем узрока због којег је осуђени упућен у Посебно одељење.

4.

УТВРЂЕНО

Програми поступања према осуђенима нису у довољној мери индивидуализовани.

РАЗЛОЗИ

Посебна пажња поклања се утврђивању одговарајућих програма и режима издржавања доживотне и других дуготрајних казни затвора.²⁹

Циљеви управљања затвореницима са доживотним и осталим дуготрајним казнама треба да буду следећи: - да се осигура да затвори буду сигурна и безбедна места за овакве затворенике и за све оне који раде с њима или им долазе у посету; - да се предупреду штетна дејства дуготрајног или доживотног затвора; - да се повећају и побољшају могућности да се ови затвореници успешно ресоцијализују и да након пуштања на слободу воде живот у складу са законима.

²⁷ "Сл. гласник РС", бр. 66/15.

²⁸ Ради се о лицима која раније нису осуђивана, нису злоупотребљавала психоактивне супстанце ни алкохол, немају други кривични поступак, имају најмање средње образовање и били су у радном односу, имају добре односе са породицом и друге показатеље који према укупном збиру одговарају ниском степену ризика, а када се на тај збир дода 10 поена због врсте дела, тек на тај начин из ниског прелазе у средњи степен ризика.

²⁹ Европска затворска правила, прав. 103.8.

Треба узети у обзир постојање различитих личних карактеристика међу осуђеницима који издржавају доживотне и дуготрајне казне затвора и водити рачуна о њима у циљу доношења појединачно прилагођених планова за извршење казне (начело индивидуализације).

Да би се постигли општи циљеви и поштовала горепоменућа начела, треба израдити свеобухватне планове казни за сваког појединачног затвореника. Те планове треба припремити и израдити уз активно учешће затвореника колико год је то могуће и, посебно како се ближи крај издржавању казне, у блиској сарадњи са службама које врше надзор након пуштања на слободу и осталим релевантним органима власти.

Код процене потреба треба настојати да се идентификују оне личне потребе и карактеристике које су повезане с преступима које је починио затвореник и с његовим штетним понашањем („криминогене потребе“). У највећем могућем степену треба разрешити те криминогене потребе како би се смањили преступи и штетно понашање затвореника, како током боравка у затвору тако и по пуштању на слободу.³⁰

Интервенције у оквиру Програма поступања треба посебно да се односе на области функционисања осуђеног процењене високим и средњим степеном ризика.³¹

Несумњиво постоје затвореници осуђени на доживотни затвор који су веома опасни. Међутим, приступ би требало да буде исти као и за остале осуђене затворенике, а он укључује: детаљне процене појединачне ситуације споменутих затвореника; управљање ризицима са плановима за решавање потреба појединаца и смањење вероватноће поновног извршења дела на дужи рок, истовремено дајући потребни ниво заштите другима; редовне ревизије безбедносних мера. Циљ, као и са свим опасним затвореницима, треба да буде смањење нивоа опасности одговарајућим интервенцијама и враћање затвореника нормалном циркулисању што је пре могуће.³²

ПРЕПОРУКА

Програми поступања према осуђенима у Посебном одељењу ће се додатно индивидуализовати тако да буду усаглашени са ризицима и потребама сваког конкретног осуђеног.

2.4.1.3. Спровођење програма поступања

Посебан режим поступања према осуђенима који казну затвора издржавају у Посебном одељењу израз је појачане потребе заштите друштва од организованог криминала кроз спречавање сваке могућности да осуђени посредно - преко лица која су на слободи, настави да организује или усмерава криминалне активности исте или других криминалних група, и с друге стране потребе да се поштују међународни стандарди у области људских права осуђених.

У односу на налазе из Извештаја ЦПТ о посети Републици Србији 2011. године³³ и налазе из Извештаја НПМ из 2015. године о праћењу спровођења препорука ЦПТ,³⁴ уочена је знатна промена режима који се примењује према осуђенима смештеним у

³⁰ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе о третману затвореника који издржавају доживотне и друге дугогодишње казне од стране затворских управа, Рец (2003) 23, пар. 3, 9. и 13.

³¹ Директива о начину рада службеника третмана у заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, број 110-00-14/15-01 од 29. октобра 2015. год.

³² Стандарди ЦПТ: Ситуација затвореника осуђених на доживотни затвор, ЦПТ/Инф (2016) 10, пар. 80.

³³ Србија: Посета 2011, ЦПТ/Инф (2012) 17.

³⁴ Бр. 71-4/15, дел. бр. 13493 од 7. априла 2015. год.

Посебно одељење и побољшање третманског рада. Измењен је подзаконски акт на начин да је продужено дозвољено време трајања телефонских разговора и омогућене су отворене посете блиских сродника, без сигурносног стакла, односно без физичких препрека за остваривање људског контакта. **Све наведено допринело је унапређењу поштовања права лица која су смештена у Посебно одељење, односно поступању у складу са међународним стандардима, што НПМ похваљује.**

Осуђенима је омогућено да одређено време током дана проводе ван спаваоница, заједно са појединим осуђенима који такође издржавају казну затвора у Посебном одељењу. Осуђенима су понуђене сврсисходне активности и време током издржавања казне осмишљено тако да обезбеди одговарајућу менталну и физичку стимулацију.³⁵

Осуђени се свакога дана изјашњавају о томе у које доба (пре подне, поподне и увече) ће упражњавати понуђене активности (шетња, теретана, стони тенис, чајна кухиња/атеље) и актуелно ван ћелија имају могућност да проведу дневно 6 часова, у друштву и интеракцији са једним, два или три осуђена лица. Осим могућности коришћења теретане у којој постоје справе за вежбање, у трајању од сат времена дневно, и шетње на свежем ваздуху у трајању од два сата,³⁶ осуђени време проводе и у заједничкој просторији (опремљеној столовима, друштвеним играма, часописима, ТВ-ом), од недавно и у чајној кухињи, а они који су изразили заинтересованост су и радно ангажовани.

НПМ похваљује поступање према осуђенима у Посебном одељењу у погледу могућности избора доба дана у које ће упражњавати понуђене свакодневне активности, имајући у виду да је наведено поступање у складу са важећим стандардима и доприноси спречавању штетних дејстава дуготрајних казни.³⁷

Већина осуђених (8) укључила се и у похађање ликовне радионице, једном недељно у трајању од 70 минута.

Према службеним наводима, службеница третмана је једном недељно у Посебном одељењу и тада позива осуђене на разговор. У одељењу постоји просторија за разговор са васпитачем. По потреби, на молбу осуђеног, службеница третмана обавља индивидуалне разговоре и чешће. Осуђени се за разговор пријављује поднеском који предаје надзорнику, а надзорник исти прослеђује службеници третмана. Службеница третмана разговор по молби осуђеног настоји да обави истог или наредног дана, а обављени разговор потом евидентира и уноси у кумулативни досије. Има и осуђених (4) који одбијају индивидуални третмански рад и саветовање и подршку службеника.

Осуђени са којима је тим НПМ обавио разговоре похвално су се изразили о односу васпитача према њима, третманском раду и активностима које су им понуђене и у којима им је омогућено да учествују у последњих неколико месеци (радно ангажовање, коришћење чајне кухиње, ликовна радионица).

³⁵ Од последње посете ЦПТ 2021. године, осуђенима је омогућено и радно ангажовање, похађање ликовне радионице и коришћење чајне кухиње.

³⁶ Законом о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала, чл. 32. ст. 2, прописано је да се боравак осуђених на свежем ваздуху организује у групама од највише пет осуђених.

³⁷ Препорука Комитета министара Савета Европе државама чланицама о третману затвореника који издржавају доживотне и друге дугогодишње казне од стране затворских управа, пар. 20в. и 21.

НПМ налази да је третмански рад са осуђенима у Посебном одељењу унапређен и изражава очекивање да ће проактиван приступ мотивисати све осуђене да прихвате индивидуални третмански рад, интензивније се укључе у понуђене сврсисходне активности и изразе заинтересованост за радно ангажовање.

У складу са посебним законом, у Посебном одељењу се не организују и не омогућавају образовање и стручне обуке. Тренутно већина осуђених има средњу школу, а један је факултетски образован.

2.4.1.3.1. Преиспитивање програма поступања

Према службеним подацима на дан посете у Посебном одељењу било је 13 осуђених и сви су разврстани у В2 групу. Сви осуђени који су изразили интересовање за радно ангажовање у 2022. години упослени су, те им је у том правцу, у јануару 2022. године, и измењен програм поступања, одлуком управника.

Председник Вишег суда на сваке две године од почетка издржавања казне, односно од последњег решења којим се продужава издржавање казне у Посебном одељењу, по службеној дужности испитује да ли и даље постоје околности због којих је осуђени упућен на извршење казне у Посебно одељење, а Посебно одељење доставља суду извештај о понашању осуђеног за време издржавања казне најкасније 30 дана пре истека рока на који је осуђени упућен у Посебно одељење, односно рока за који му је продужено издржавање казне у Посебном одељењу. Такође, према наводима службенице третмана увек се подноси извештај суду у вези са молбама за условни отпуст, а суд у одређеним случајевима позива на рочиште за условни отпуст и представника завода. Службеница третмана за потребе писања тог извештаја прибавља из посебних евиденција податке о броју посета, пакета, новчаних пошиљки, коришћењу кантине и сл. Према наводима, преиспитивање програма поступања обавезно се ради на две године, односно онда када се даје мишљење суду у вези са доношењем одлуке да ли ће осуђеном бити задржан смештај у Посебном одељењу или не.

5.

УТВРЂЕНО

Програми поступања не преиспитују се редовно, односно једном годишње.

РАЗЛОЗИ

Планирање казне треба да обухвата процену ризика и потреба сваког затвореника, и потребно је да се ти планови користе како би се обезбедио систематичан приступ .... - интервенцијама и учењу у програмима осмишљеним тако да смањују ризик и разрешавају потребе како би се смањило проблематично понашање и вероватноћа поновног вршења кривичних дела по пуштању на слободу; - учењу у активностима у слободно време и другим активностима како би се спречила или неутралисала штетна дејства дуготрајног боравка у затвору;...

Планирање казне треба почети што је раније могуће по пријему у затвор, а планове треба ревидирати у редовним интервалима и по потреби модификовати.

Пошто ни опасност ни криминогене потребе нису у суштини сталне карактеристике, обучено особље треба повремено да понавља процену ризика и потреба како би се испунили захтеви планирања казне или иначе када се укаже потреба.

Процена ризика и потреба треба увек да буде повезана са контролом ризика и потребама. Те процене стога треба да пруже информације при избору одговарајућих интервенција или при модификовању већ постојећих интервенција.³⁸

Програм поступања преиспитује се једном годишње.³⁹

ПРЕПОРУКА

Програми поступања према осуђенима у Посебном одељењу ће се преиспитивати једном годишње.

2.4.1.3.2. Накнадно разврставање и додељивање посебних права

Према службеним наводима, општи прописи о накнадном разврставању у групу са мањим или већим степеном посебних права и погодности, током извршења казне затвора, а у зависности од степена остваривања програма поступања, не примењују се на осуђене који казну затвора издржавају у Посебном одељењу. Завод није надлежан за доношење одлуке о смештању нити о ревизији смештања осуђених у Посебно одељење. Сви осуђени се по пријему разврставају у В2 третманску групу и у њој остају док суд не обустави издржавање казне у Посебном одељењу.

Посебним законом прописано је да председник суда, односно овлашћени судија ако утврди да више не постоје околности из члана 14. тог закона⁴⁰ доноси решење којим се осуђеном обуставља издржавање казне у Посебном одељењу. По достављању коначног решења, управник завода распоређује осуђеног коме је обустављено издржавање казне затвора у Посебном одељењу на даље издржавање казне у том заводу и од тада се према том осуђеном примењују прописи о накнадном разврставању.

Такође, посебним законом је прописано да се осуђени, уколико се утврди да поново постоји најмање једна од околности из члана 14. тог закона, на предлог управника завода, решењем председника суда, односно овлашћеног судије накнадно распоређује у Посебно одељење. Осуђени за кривична дела организованог криминала и друга тим законом прописана дела, који није био упућен на издржавање казне у Посебно одељење, може се накнадно распоредити у Посебно одељење, уколико се утврди да постоји најмање једна од законом прописаних околности.

Сходно посебном закону, постоји могућност да се осуђеном који се посебно добро влада, уз сагласност председника суда, одобре посебна права, и то: проширено право на број телефонских разговора са блиским сродницима, проширено право на број посета блиских сродника, као и право на пријем новчаних пошиљки у двоструком износу.

У време посете НПМ, у Посебном одељењу осуђени су имали могућност да два пута недељно разговарају телефоном са блиским сродницима, а посете су им биле омогућене

³⁸ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе о третману затвореника који издржавају доживотне и друге дугогодишње казне од стране затворских управа, пар. 10, 11, 16. и 17.

³⁹ Правилник о кућном реду Посебног одељења за издржавање казне затвора за кривична дела организованог криминала, чл. 13. ст. 3.

⁴⁰ Околности које указују на опасност да ће осуђени посредно наставити да усмерава криминалну делатност организоване криминалне групе, да ће успоставити сарадњу или организовати сукобе са другом организованом криминалном групом, да ће угрозити сигурност судије, јавног тужиоца или другог учесника у кривичном поступку, као и наводити друго лице на извршење кривичних дела.

четири пута месечно. Према службеним наводима, до проширења ових права дошло је у вези са епидемијом заразне болести, уз одобрење – сагласност председника суда.

Предлог за доделу посебних – проширених права осуђеном не подноси стручни тим, већ се појединачне посете одобравају на молбу осуђеног. Увидом у документацију уочено је да се молбе односе на ванредне посете других лица или на продужено трајање посете блиског сродника или на телефонски разговор са лицем које не спада у круг блиских сродника. Такву молбу осуђеног разматра начелник Посебног одељења, који потом упућује предлог председнику суда за давање сагласности на тражену посету, а ако председник суда да сагласност, управник одобрава одређену појединачну посету или телефонски разговор са другим лицем или посету у продуженом трајању.

Важећим прописима предвиђено је да се на основу програма поступања осуђени смешта у *групе* у оквиру посебног одељења. У смислу важећих стандарда, индивидуални планови – програми поступања за осуђене би требало да имају за циљ да обезбеде постепено напредовање у оквиру затворског система (начело напредовања). Истовремено, додељивање посебних права би, у смислу важећих стандарда, требало да подстакне добро владање, развије смисао за одговорност и обезбеди интерес и сарадњу осуђених у поступању са њима.

Уједно, требало би имати у виду да су институти упућивања на издржавање казне у Посебно одељење и преиспитивања разлога за даље извршење у том одељењу, као и накнадно распоређивање, који су у надлежности председника Вишег суда, различити од института разврставања и накнадног разврставања као облика класификације осуђеника у оквиру њиховог третмана, а што је несумњиво у надлежности Управе за извршење кривичних санкција, односно Посебног одељења.

Имајући у виду изнето, НПМ је става да без обзира што одлука о смештању осуђених у Посебно одељење није у надлежности Завода и што се иста не заснива превасходно на понашању осуђеног, већ на извршеном делу и опасности да настави са вршењем истих, осуђени би требало да током издржавања казне, у зависности од владања и степена остваривања програма поступања, имају могућност напредовања у третману у оквиру Посебног одељења (у В1 третманску групу) и да им се у складу са владањем, додељују и одузимају посебна права.

6.

УТВРЂЕНО

У Посебном одељењу није омогућено напредовање осуђених у третману, у смислу накнадног разврставања и додељивања и одузимања посебних права.

РАЗЛОЗИ

У сваком заводу успоставља се систем властица прилагођен различитим категоријама затвореника и различитим методама поступања, како би се подстакло добро владање, развио смисао за одговорност и обезбедили интерес и сарадња затвореника у поступању са њима.⁴¹

Потребно је да појединачни планови за управљање затвореницима са доживотним и дуготрајним казнама имају за циљ да обезбеде постепено напредовање у оквиру затворског система (начело напредовања).

⁴¹ Манделина правила, прав. 95.

Планирање казне треба да обухвата процену ризика и потреба сваког затвореника, и потребно је да се ти планови користе како би се обезбедио систематичан приступ почетном распоређивању затвореника; напредовању кроз затворски систем од више ка мање ограничавајућим условима боравка у затвору, при чему би у идеалном случају у коначној фази затвореник боравио у отвореним условима, по могућству у друштвеној заједници;...

Планирање казне треба почети што је раније могуће по пријему у затвор, а планове треба ревидирати у редовним интервалима и по потреби модификовати.⁴²

На основу програма поступања осуђени се смешта у одређене просторије и групе у оквиру Посебног одељења.

Осуђеном који се посебно добро влада, управник завода, уз сагласност председника суда, односно овлашћеног судије, може одобрити:

- 1) проширено право на број телефонских разговора из члана 36. став 1. овог закона;
- 2) проширено право на број посета из члана 37. став 1. овог закона;
- 3) пријем новчане пошिल्ке у двострукој вредности од вредности из члана 38. овог закона.⁴³

Током извршења казне затвора, у зависности од степена остваривања програма поступања, програм поступања може се изменити и накнадно разврставати осуђеног у групу са већим или мањим степеном посебних права и погодности.

Осуђени се накнадно разврстава у групу са већим степеном посебних права и погодности када остварује програм поступања, индивидуалне циљеве или када му је накнадно утврђен мањи степен ризика.

Осуђени се накнадно разврстава у групу са мањим степеном посебних права и погодности на основу изречене дисциплинске казне за тежи дисциплински преступ или накнадно утврђеног повећаног степена ризика.

Осуђени се може накнадно разврстати у групу са мањим степеном посебних права и погодности на основу изречене дисциплинске казне за лакши дисциплински преступ, покретања новог кривичног поступка или изречене нове казне затвора.

Одлуку о додељивању проширених права и погодности управник завода доноси на образложен предлог стручног тима, у складу са прописом који уређује третман, програм поступања, разврставање и накнадно разврставање осуђених.

У случају да осуђени престане да испуњава услове из става 1. овог члана, стручни тим завода може управнику предложити одузимање неких од додељених проширених права и погодности.

Одлуку о одузимању проширених права и погодности доноси управник завода.

Против одлуке из става 6. овог члана може се изјавити жалба директору Управе у року од три дана од дана пријема одлуке. Жалба не одлаже извршење одлуке.

Против одлуке директора Управе по жалби на одлуку о одузимању проширених права и погодности, осуђени може поднети захтев за заштиту судији за извршење.⁴⁴

ПРЕПОРУКА

У Посебном одељењу осуђени ће се, у складу са владањем и залагањем у остваривању програма поступања, накнадно разврставати у групу са већим или мањим степеном посебних права и додељиваће им се и одузимати посебна права.

⁴² Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе о третману затвореника који издржавају доживотне и друге дугогодишње казне од стране затворских управа, пар. 8. и 10.

⁴³ Закон о извршењу казне затвора казне затвора за кривична дела организованог криминала, чл. 26. ст. 4. и чл. 42.

⁴⁴ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 74. ст. 4. – 7. и чл. 129. ст. 4. – 8.

2.4.1.4. Социјална подршка и припрема за отпуст

Према службеним наводима, надлежни центри за социјални рад се увек обавештавају када на издржавање казне ступи осуђени који има малолетну децу или се искључиво стара о некоме од ближњих.

У погледу захтева за једнократном новчаном помоћи, у Посебном одељењу за сада није било потребе за обраћањем центрима за социјални рад. Осуђени су добили новчану помоћ од државе у време епидемије.

Припрема за отпуст се не разликује од опште осуђеничке популације, у вези са постојањем подршке породице, обезбеђивања смештаја и других основних егзистенцијалних питања. Осуђени који се актуелно налазе у Посебном одељењу имају подршку породица и немају потребу за помоћи институција у том погледу. У припреми за отпуст контактирали би надлежни центар за социјални рад, полицију, повереника за алтернативне санкције и мере, према месту последњег пребивалишта осуђеног.

2.4.2. РАД

Службеница третмана је обавила разговоре са осуђенима на тему радног ангажовања и сви који су изразили жељу да се радно ангажују су и уполсени.⁴⁵ Од почетка године, радно ангажовани осуђени су окречили заједничку просторију, теретану, чајну кухињу, а ангажовани су, по потреби, и на чишћењу заједничких просторија, као и на изради флорова за фирму са којом Завод има закључен уговор.

Свима који су радно ангажовани измењен је програм поступања, одлуком управника, а на иницијативу начелника Посебног одељења и службенице третмана, уз прибављено мишљење лекара о способности осуђеног за рад. Просечно радно ангажовање је по око сат времена дневно, те наведено више представља окупациону активност него типично радно ангажовање.

израда флорова у Посебном одељењу

НПМ похваљује праксу упошљавања осуђених и охрабрује Посебно одељење да мотивише за рад и уполни и друге осуђене, у складу са важећим прописима.

⁴⁵ У време посете НПМ, шесторица осуђених су била радно ангажовани, а седми је недавно изразио интересовање да ради.

2.4.3. СЛОБОДНО ВРЕМЕ

2.4.3.1. Време изван затворених просторија и физичке активности

Постоје два дворишта - простора за боравак на свежем ваздуху. Оба су делимично наткривена надстрешницама, што омогућава коришћење без обзира на временске прилике.

Осуђени могу да бораве на свежем ваздуху, у шетњи, минимум два сата дневно. Дворишта су бетонска, опремљена клупом и чесмом, без зеленила.⁴⁶

Унутар одељења постоји простор за физичке активности – теретана, коју осуђени могу свакодневно да користе по сат времена. Теретана је опремљена справама за вежбање.

Заједничка просторија опремљена је и столом за стони тенис.

2.4.3.2. Културне и уметничке активности

У Дежурној служби уочен је распоред ликовне секције. Радионице се одвијају у три групе, једном недељно у трајању од 70 минута. У једној групи је 4 осуђена лица, а у друге две по два.

Према службеним наводима, један од васпитача из општег режима, уз одобрење управника, подучава осуђене о различитим сликарским техникама. Потребан материјал за ликовну радионицу прибављен је у оквиру пројекта Савета Европе.

2.4.4. ОБАВЕШТАВАЊЕ

2.4.4.1. Штампа

Дистрибуција штампе је организована тако што су поједини осуђени претплаћени на одређене новине, па из те новинске куће шаљу примерке у Завод. Пре уручења осуђеном, штампа пролази одговарајућу проверу, из безбедносних разлога.

Одлуком управника завода, из разлога одржавања реда, сигурности и безбедности, спречавања извршења кривичних дела или заштите оштећених, ово право може бити ограничено или ускраћено.

2.4.4.2. Радио и телевизија

Радио и ТВ програм осуђени могу пратити у собама, заједничкој просторији и чајној кухињи. Одлуком управника завода праћење ТВ и радио програма може се ограничити или ускратити, из истих разлога из којих и пријем штампе.

2.4.4.3. Библиотека

Осуђенима је доступан списак књига које се налазе у библиотеци. Списак са заокруженим редним бројем испред књиге, осуђени могу свакодневно да предају

---

⁴⁶ Више о материјалним условима у просторима за боравак на свежем ваздуху у поглављу 2.1.2. Простори за шетњу и рекреацију.

командиру, који списак предаје службеници третмана. У Посебном одељењу, поред прописа, има око 150 наслова.

Осуђени има право и да о свом трошку набавља књиге.

Одлуком управника завода, осуђеном може бити ограничено или ускраћено право да из заводске библиотеке или о свом трошку набавља књиге, из истих разлога као и када је реч о пријему штампе и праћењу радио и ТВ програма.

Према службеним наводима, ова права нису до сада била ограничена или ускраћена ни једном осуђеном у Посебном одељењу.

2.4.5. ПОСЕТЕ

2.4.5.1. Посете породице

Према важећим прописима, осуђени има право на посете блиских сродника једном месечно, у трајању од најдуже једног часа, а осуђени који се посебно добро влада, има могућност да оствари проширено право на број ових посета.

Просторија за посете

Посете блиских сродника су отворене, односно обављају се у просторији без сигурносног стакла. Актуелно се реализују уз негативан антигенски тест на улазу у завод, о трошку завода.

Од укупно четири просторије за посете, две су без сигурносног стакла, и користе се за посете породице. Посете блиских сродника се аудио-визуелно надзиру и снимају.

О посетама се води евиденција. У кумулативном досијеу нема података о реализованим посетама, већ евиденцију води Служба за обезбеђење.

У дежурној служби, током посете НПМ, уочен је распоред посета за март. Према службеним наводима, на позив посетиоца, службеник обезбеђења уписује податке о времену, датуму и имену осуђеног за ког је најављена посета блиског сродника.

Сходно посебним прописима, за осуђене у Посебном одељењу не постоји могућност брачних посета, односно боравка у посебној, ненадзираној просторији.

Имајући у виду препоруку Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања из извештаја о посети Републици Србији 2021. године да се осуђенима који подлежу посебном режиму, као основни стандард, одобри отворена посета од једног сата недељно, а да се ограничења у погледу дужине посете или отворене природе посете, попут употребе екрана или видео надзора, примењују на основу индивидуалне процене ризика, НПМ очекује да ће Управа за извршење кривичних санкција предузети све расположиве мере из своје надлежности у циљу спровођења наведене препоруке, односно предлагања измене важећих прописа у препорученом правцу.

НПМ би желео да од Управе за извршење кривичних санкција добије информације о предузетим мерама у складу са напред наведеним.

2.4.5.2. Посете других лица

Посете других лица омогућавају се изузетно, по одобрењу управника, уз сагласност председника суда, односно овлашћеног судије.

Увидом у документацију утврђено је да се посете других лица, који нису блиски сродници, одобравају на молбу осуђеног, тако што начелник Посебног одељења упућује предлог председнику суда за давање сагласности за одређену појединачну посету. По пријему сагласности, управник одобрава појединачну ванредну посету другог лица.

За појединачно одобрене посете других лица користе се друге две просторије/кабине, које су са сигурносним стаклом. Ове посете се такође аудио-визуелно надзиру и снимају, и уносе у евиденцију.

2.4.6. ПОШИЉКЕ И КОМУНИКАЦИЈА

2.4.6.1. Дописивање

Осуђени имају неограничено право на дописивање са блиским сродницима, а са другим лицима само уз сагласност председника суда, односно овлашћеног судије. О свим отпремљеним и примљеним писмима води се посебна евиденција.

На предлог управника Завода или директора Управе, ако то налажу разлози одржавања реда, сигурности и безбедности, спречавања извршења кривичних дела или заштите оштећених, по одлуци председника суда, односно овлашћеног судије право на дописивање осуђеном може бити ограничено или ускраћено, на одређено време. Према службеним наводима, ово право до сада није било ограничавано ни ускраћивано осуђеним лицима у Посебном одељењу.

Садржај писама се надзире, осим у случајевима дописивања са браниоцем, надлежним судом, министарством надлежним за правосуђе, међународним организацијама које се баве заштитом људских права и Заштитником грађана.

2.4.6.2. Пакети

Осуђени може да прими од блиских сродника један пакет месечно, тежине до 10 kg. Пакет се доставља поштом или приликом посете. Садржина пакета прегледа се у присуству осуђеног коме је пакет намењен, односно упућен. Уколико пакет прелази дозвољену тежину или се у пакету нађу ствари које осуђени не може поседовати, те ствари се издвајају, о чему се сачињава записник, и о трошку осуђеног враћају пошљаоцу или предају посетиоцу.

2.4.6.3. Новчане пошилике

Осуђени има право на месечну новчану пошилику до висине просечне зараде у Републици Србији за претходни месец, а ако се посебно добро влада, управник Завода му, уз сагласност председника суда, односно овлашћеног судије, може одобрити проширено право на пријем новчане пошилике у двострукој вредности, односно у висини две просечне зараде у Републици Србији за претходни месец. Та средства налазе се на новчаном депозиту и осуђени их користе за куповину артикала преко кантине.

Појединим осуђеним лицима која казну затвора издржавају у Посебном одељењу привремено је ограничено располагање имовином, према посебном закону,⁴⁷ те и ускраћена могућност коришћења новчаних средстава, будући да се налазе на листи означених лица коју доноси Влада, по једном од три законом прописана основа.⁴⁸ Ограничење располагања имовином траје све док се лице налази на листи. Могуће је у судском поступку тражити изузимање дела имовине од ограничавања располагања, што су поједини осуђени у судском поступку исходили, те им је омогућен пријем месечне новчане пошилике, односно располагање средствима која се налазе на њиховом новчаном депозиту у заводу. Има и осуђених који ту могућност нису до сада желели да користе.

2.4.6.4. Телефонирање

Сходно прописима, осуђени има право на телефонски разговор са блиским сродницима, највише два пута месечно, у укупном трајању најдуже 15 минута, а ако се посебно добро влада, управник Завода му, уз сагласност председника суда, односно овлашћеног судије, може одобрити проширено право на број телефонских разговора. Изузетно, управник завода, уз сагласност председника суда, односно овлашћеног судије, може одобрити телефонски разговор и са другим лицима.

Право на телефонирање се може ограничити или ускратити на одређено време из истих разлога и по истој процедури као и право на дописивање.

---

⁴⁷ Закон о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма и ширења оружја за масовно уништење.

⁴⁸ Лице означено на основу резолуција Савета безбедности УН, на основу оправданог уверења или на образложен захтев друге државе.

У време спровођења епидемиолошких мера, осуђеним лицима у Посебном омогућено је да имају право на телефонске разговоре са блиским сродницима на по два телефонска разговора недељно.

Појединим осуђеним лицима, на њихову молбу, одобравани су и телефонски разговори са другим лицима. Увидом у документацију утврђено је да се телефонски разговори са другим лицима, који нису блиски сродници, одобравају на молбу осуђеног за сваки појединачни телефонски разговор са другим лицима, по истој процедури као и када је реч о посетама.

Имајући у виду препоруку Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања из извештаја о посети Републици Србији 2021. године да се осуђенима који подлежу посебном режиму, телефонска права повећају за један телефонски позив седмично, НПМ очекује да ће Управа за извршење кривичних санкција предузети све расположиве мере из своје надлежности у циљу спровођења наведене препоруке, односно предлагања измене важећих прописа у препорученом правцу.

НПМ би желео да добије информација о наведеном.

Телефонски разговор, изузев разговора са браниоцем, се надзире и снима, о чему се води евиденција. Евиденцију води Служба за обезбеђење.

У Посебном одељењу користе се две телефонске говорнице, од којих се једна налази у дневном боравку, а друга у соби за затворене посете.

Телефонске говорнице

2.4.7. ПОСТУПАЊЕ ПРЕМА ПОСЕБНО ОСЕТЉИВИМ ОСОБАМА

2.4.7.1. Особе са инвалидитетом

У Посебном одељењу не постоји посебна соба за особе са инвалидитетом нити је у време посете НПМ било осуђених са посебним потребама и тешкоћама у кретању и слично.

По потреби, према службеним наводима, могли би бити обезбеђени услови за посебне потребе осуђених са тешкоћама у кретању којима је неопходна употреба инвалидских колица или других ортопедских помагала. У згради постоји лифт, а у ходницима рампе поред степеништа, просторије немају прагове, те би смештајни и други животни услови били приступачни и прилагођени потребама конкретног осуђеног, односно врсти и степену његових посебних потреба.

2.4.7.2. Припадници националних мањина

Правилником о кућном реду Посебног одељења ближе је уређено да је текст тог правилника доступан осуђеном све време извршења казне, на језику који је у употреби у Посебном одељењу, у складу са законом који уређује службену употребу језика и писма.

2.4.7.3. Странци

У Посебном одељењу није било странаца. Прописима је предвиђено да се осуђени који не познаје језик о правима и обавезама за време издржавања казне у Посебном одељењу упознаје уз помоћ тумача.

У погледу посета дипломатско-конзуларног представника државе чији је осуђени држављанин, законом је прописана могућност да директор Управе за извршење кривичних санкција, уз сагласност председника суда, односно овлашћеног судије, одобри такву појединачну посету.

2.4.8. ВЕРСКА ПРАВА

Према важећим прописима, осуђени има право на остваривање верских права, односно право да га једном месечно посети свештено лице, у просторији за посете, у трајању не дужем од једног сата. Према службеним наводима, до дана посете НПМ, нико од осуђених није тражио посету свештеника, а уколико би тражио била би му омогућена у складу са законом.

У Посебном одељењу нема посебне просторије за обављање верских обреда.

Осуђени имају могућност коришћења Библије и Курана из библиотеке, а другу верску литературу углавном сами набављају, од посетилаца или преко пакета, уколико желе. Онима који посте, омогућена је посна исхрана.

2.5. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Уочено је да Служба за здравствену заштиту изузетно уредно води документацију која се односи на поступање према осуђеним лицима у погледу начина пружања здравствене заштите, што НПМ похваљује.

2.5.1. ОРГАНИЗАЦИЈА И ПРОСТОРИЈЕ

Објекат поседује комплетно опремљену здравствену амбуланту и просторију за специјалистичке прегледе у којој се обављају лекарски прегледи осуђених лица.

У здравственој служби ангажована су два медицинска техничара, који раде у сменама по 12 сати, као и лекар који је приправан 24 сата.

лекарска ординација и амбуланта

Непосредно поред амбуланте налазе се две просторије које су предвиђене за извршење мере принуде везивање кожним каишевима, али ова мера се до сада није примењивала тако да исте нису коришћене.

Стоматолошка служба располаже са квалитетном опремом, а у Заводу је ангажован стоматолог који је потреби долази и у Посебно одељење. Поред вађења оболелих зуба, постоје сви услови и за поправке зуба и лечење.

Посебно одељење има мању апотеку која је добро снабдевена лековима. Лицима лишеним слободе се дају искључиво лекови које им је преписао заводски лекар или специјалиста из цивилних установа, а поделу терапије обављају искључиво медицински техничари.

медицинска опрема

2.5.2. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕДИ

Први лекарски прегледи по пријему у Посебно одељење се обављају најкасније у року од 24 часа. Први лекарски преглед се састоји од узимања анамнезе у оквиру које се лица питају у вези са тренутним стањем здравља, постојањем какве хроничне соматске или менталне болести, болести зависности, те најпосле од давања процене о радној способности. Физикални преглед подразумева мерење телесне висине и тежине, мерење крвног притиска, аускултације грудног коша. Здравствени картон се отвара при сваком првом прегледу. Лица при првом прегледу свлаче одећу у циљу прегледа (инспекције) целог тела.

Сваком лицу које сматра да му је потребан преглед лекара омогућава се преглед. Пријаве се врше код командира или медицинског техничара. У складу са потребама осуђених лица, омогућавају им се и специјалистички прегледи. Лекари специјалисти који су ангажовани у Заводу за осуђена лица која се налазе у редовном режиму, по потреби долазе и у Посебно одељење ради обављања прегледа, као и спровођења појединих ултразвучних прегледа и терапија. Уколико је потребно извршити специјалистички преглед ван Завода лица се упућују у друге установе (Војно-медицинска академија, Институт за ортопедију на Бањици и др.). Заводски лекар, односно начелник Службе за здравствену заштиту је специјалиста психијатрије, те је осуђеним лицима омогућен и преглед психијатра.

Заводски лекар обавља преглед без присуства припадника службе за обезбеђење. Када лица прегледа лекар специјалиста, обично са њим у просторији буде заводски лекар или медицински техничар, не и припадници службе за обезбеђење, осим уколико лекар не затражи, што се скоро није догодило. Увидом у здравствени картон једног осуђеног лица утврђено је да је уписан податак о томе да је преглед обављен без присуства службеника обезбеђења.

Здравствени картони се уредно воде и детаљно попуњавају релевантним подацима. Из увида у поједине картоне произлази да се лица редовно прегледају на захтев, да се упућују лекару специјалисти, на лабораторијске анализе и сл.

У амбуланти се налазе и књига фиксација, евиденција покушаја суицида, евиденција самоповређивања и друге, али ове евиденције су празне јер није наведених случајева.

2.5.3. ПОСЕБНИ АСПЕКТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

2.5.3.1. Заразне болести, болести зависности, штрајк глађу

По наводима начелника Службе за здравствену заштиту тренутно се у Посебном одељењу не налази ниједно лице позитивно на хепатитис Б, хепатитис Ц или ХИВ. Вашљивости нема. Такође, нема ни зависника од психоактивних супстанци.

Током претходне године било је десетак лица која су штрајковала глађу. По добијању информације да је лице започело штрајк глађу, здравствени радник одмах обавља преглед тог лица који се састоји од мерења крвног притиска, мерења телесне тежине, аускултације срца и плућа, мерења пулса; у склопу прегледа се даје савет о штетности и могућим последицама дуготрајног одбијања узимања хране. Лице које штрајкује се свакодневно прегледа, а подаци о прегледу се уносе у књигу евиденције.

Увидом документацију, здравствене картоне и књигу обилазака, утврђено је да је лица свакодневно обилазио лекар и обављао прегледе и давао савете о штетности и могућим последицама дуготрајног одбијања узимања хране. Такође, евидентирани су и обиласци начелника, управника и васпитача.

2.5.3.2. Повређивања и смртни случајеви

У Посебном одељењу се води посебна евиденција о повредама лица лишених слободе ("Књига повреда") у коју се обавезно уписују и наводи повређеног о начину настанка повреде.

Самоубистава није било, као ни смртних случајева.

2.6. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

Поред чињенице да општи животни услови у Посебном одељењу у потпуности задовољавају савремене стандарде, значајно је истаћи да није примљен ниједан навод о злостављању или понижавајућем поступању или непоштовању достојанства осуђених лица који казну затвора издржавају у овом одељењу. Напротив, уочена је позитивна атмосфера и професионални однос између службеника и осуђених. Такође, није било ни притужби осуђених лица на злостављање.

Утисак НПМ је да се према осуђеним лицима у овом одељењу поступа веома професионално, уз поштовање људског достојанства, у дневном режиму који обухвата ванћелијске и сврсисходне активности и уз остваривање свих права предвиђених важећим прописима, због чега НПМ похваљује руковођење Посебним одељењем и поступање службеника Посебног одељења.